
Art. nr. 2 1997 fra Blaker & Sørum historielag.

«Børkeættens saga»

I 1995 var det 60 år siden Olaf Børke skrev «Børkeættens saga». Det var et pionerverk til gardshistoria for Sørum, som det ennå ikke er blitt noe av. Olaf Børke behandlet sin slekt på Vestigar'n Børke. Han håpet at gardshistorien for Sørum snart ville bli gjennomført. Redaktør Johan Garder hadde begynt å arbeide med gardshistorien. Så kom krigen og Garder måtte oppgi dette arbeidet. Etter krigen har det vært flere komitéer som har arbeidet med denne saken, men det har strandet på økonomi. Som et minne vil jeg komme med et tillegg til «Børkeættens saga». I dette tillegget vil jeg ta for meg nabogarden Østigar'n Børke.

På Østigar'n satt den samme Børkeætta til 1840 (se figuren på neste side). En grein av den gamle Børkeætta kom tilbake i 1911, da Borghild Kjus giftet seg med Jens Egeberg. Siden har den samme slekta vært der.

Østigar'n i skattelistene og antok at det bodde en embetsmann på denne garden. Men det er ikke funnet noen slik embetsmann. Forklaringen er enkel: Det er sønnen på garden, Anders Halvorsen (Halduorsen) som bygget Østigar'n. Faren Halvor var bruker av hele Børke fra seinest 1610 til ut i 1630-åra. Børke hadde før 1595 lagt under seg en ødegard «Veslebørke». Skyldmarka utover 1600-tallet viser hvordan Børkebonden gjenrydder denne ødegarden. I 1595 hadde Børke ei skyld på 1 skippund og 15 lispund mel og 1 bismerpund smør. I 1624 var melskylda den samme, men smørskylda var økt til 3 bismerpund. Det står i kildene at smørskylda kommer fra vissøretillegget. Vissøretillegget ble lagt til garder som hadde tatt opp i seg en ødegard i middelalderen.

Olaf Børkes «Veslebørke» er ikke nevnt i kildene, men det er ganske sikkert en Børkegard. Det er ikke noe annet navn som er nevnt. Når skylda til Børke økte utover 1600-tallet, må det bety at bonden på Børke hadde kapasitet til å øke jordbruksarealet. I 1647 hadde melskylda vært satt til 2 skippund og 10 lispund. Smørparten ble likevel noe redusert. Den

Hvordan Østigar'n Børke blir til

Østigar'n Børke oppsto som en egen gard omkring 1650. Olaf Børke fant ikke

Børkeættens slektskrets med Rud og Gran

var nå på ½ bismerpund. Likevel hadde den samlede skylda økt betraktelig. Børke var i 1647 en stor gard. I skattelistingene for Børke står det nå to brukere der: Erik og Anders.

Tidligere i 1640-åra hadde Erik vært bruker aleine. Vi må da regne med at Erik fortsatte å bruke hovedbølet. Anders fikk da bruke den «nye» garden. I 1650-åra ser vi at Børke var blitt delt i to like store gardar. Skyldmarken til hver av disse gardene er oppgitt til 1 skip pund, 10 lispund og $\frac{3}{4}$ lispund smør (1657). Vi ser at den samlede skylda for Børke fortsatte å øke. Mens bruket til Erik ble kalt for Vestigar'n, ble bruket til Anders kalt for Østigar'n. Med Anders starter altså brukerhistoria for Østigar'n Børke.

Anders og Marte

Hvem var så Anders og Erik? Ved vitneutsagn var Anders Halvorsen bror til Gudbrand Opsal. De var sønner til en Halvor Børke. Halvor er et brukernavn (også skrevet Halduor). Omkring 1640 ble Halvor avløst av Erik. Han er ikke sønn til Halvor, da han heter Erik Larsen, og er sønn til en Lars (Laurits - se Johan Garder: RÆÅ bind 2, side 23). Erik kan være svigersønn til Halvor, men han kan også være gift med ei enke etter Halvor. Men

Halvors eventuelle døtre og Halvors koner er ukjente. Det eneste vi veit er at Halvor har to sønner: Gulbrand og Anders. Hvis garden var en odelsagard, kunne nok Anders som sønn på garden jaget vekk Erik, men de var leilendinger, og da har Erik like store rettigheter som Anders. Anders er født ca. 1614 og levde til 1670-åra, da han forsvant ut av skattelistingene.

Kona til Anders er kjent. Hun het Marte, og var datter til Kristoffer Frogner, en av de få jordeiende bønder på Frogner på denne tida. Kristoffer Frogner eide Leirud. Kristoffer brukte seglet «t» (Torgersen?), men i andre kilder heter han Kristoffer Olsen (se Skytilen nr. 4/87).

Kristoffer Frogner hadde minst fire døtre, men vitneutsagn forteller også om en sønn som het Torger, men han må ha vært død uten livsarvinger. Kristoffers eldste datter het Ågot, gift med Ola Norum i Sørum. Deres etterkommere kom seinere til Østigar'n Børke. Anders og Marie fikk mange barn født på Østigar'n. Den andre sønnen Halvor (Halduor) giftet seg til Vestigar'n med en datter til Erik Larsen.

Brødrene ble sjøleiere i 1684, da de kjøpte hver sin Børkegard.

Anders fikk også «plassert» en sønn på odelsgarden Leirud. Han het Svein.

Svein og slekta hans ble sittende på Leirud lenge. Det betyr at Anders Halvorsen Østigar'n Børke fikk plassert sønner på tre av de gardene slekta var knytta til. Kristoffer Østigar'n ble ikke gammel. Han døde allerede i 1685. Enka var Eli Olsdatter fra Rud. Med henne kom også Rudætta til Børke. Det ble som det går fram av figuren på forrige side, stadig knytta ekteskapsbånd mellom Rud og Børke utover 1700-tallet. Per O. Asak
Fra Skytilen

Vi fortsetter her Gunhild Nilsens fortelling. Denne gangen får vi høre om dramatikken etter farfarens død, da faren bare 18 år gammel vinket sin mor og sine søsken farvel. De utvandret til Amerika. Han fortsatte i smedlære på Frogner.

Smeden Antons ungdom

Så kom Amerika-tiden. Mange emigrete fra hele landet. Slik også fra Sørsum og vår slekt. Søster og bror til bestefar skulle reise, og de ville ha bestemor med. Hun solgte Yssimoen og pakket det aller nødvendigste av klær og sengetøy og annet nødvendig utstyr, og sørget for mat nok til seg og sine for en lang reise med seilskip over havet til den nye verden. Og hun tok alle barna med seg, bortsett fra far, som ble igjen. Han var da 18 år gammel.

Da de reiste, fulgte han til Christiania. Der overnattet de på bondestua i Rødfyllgata. De dro derfra til båten om morgenen, men far orket ikke å følge lenger, han tok avskjed på trappa. Det siste han husket fra den dagen var at søsteren hans falt og slo seg. Siden så han aldri igjen noen av sine: moren, tvillingbrødrene Bernt og Martin, Ole, Karl og de to småsøstrene på 6 og 8 år. Bare en slektning ble igjen i Sørsum. Det var moster på Sørli. Far fortalte at hun ble hans støtte i oppveksten. Jeg har forsøkt å spore henne opp mange ganger, men forgjeves.

Så må jeg fortelle litt om far. Han hadde nok en vond barndom og ungdom. 12 år gammel kom han i smedlære hos Hans Hansen, som drev en smie som lå hos Ekeberg på Børke. Jeg har i sin tid vært inne i den, så jeg husker hvordan det var der. Ekebergs gård var leiet av Koren. Far måtte gå smedmesteren og kona hans, Marte, til hånd på alle slags vis. Det var

læreguttens skjebne den gangen. Kosten var skral, det var både lite og dårlig mat. Marte husmor satte seg ofte ved siden av far når de spiste, og i det hun skar midtpartiet av silda til far, sa hun: «Jeg tar litt hos deg, jeg, Anton.» Og så satt far igjen med hodet og halen. Det var ikke så mye å vokse seg stor og sterk på.

Men så passet det slik at naboene var snille med far. Særlig snill var Johanne, som først var tjenestejente for to ungarer, Lars og Paal. Så giftet hun seg med Paal og fikk to sønner. Da Paal døde, giftet hun seg med Lars, men de fikk ingen barn. Når far kom til Johanne, fikk han alltid noe å spise. Men han hadde jo ikke bare godt av det bestandig heller. Han kunne få vondt av maten når han fikk spise seg kraftig mett. Særlig ille var det visst når han fikk en av de store, gammeldagse blodklubbene, speket med ister, på tallerkenen. Da åt han hele, og ble riktig dårlig. Far glemte aldri Johanne. Han mente at hun ble hans redning i ungdomsårene.

En gang han hadde det ekstra ille, rømte han fra tjenesten og hjem til sin mor - det var før hun dro til Amerika. Hun ordnet opp, og så ble stellet noe bedre for ham, og han fortsatte i læra. Han fikk nå mer smietjeneste, og det ble bedre muligheter for å lære mer. Senere dro han til Christiania, der han tok arbeid hos en smed i Grubbegata et år. Så var han ferdig smed. Jeg fant en gang for mange år siden svennebrevet til far på Fjellbo. Det var et fint dokument. Som ferdig smed kom far tilbake til smia på Børke. Den var i mellomtiden blitt ledig, og far overtok den sammen med Lauritz Vølner fra Sørsum.

Gunhild Nilsen

Lederens spalte

Kontingentøkning etter benkeforslag

Dag Nordsveen kunne ønske 21 nye og gamle medlemmer av Blaker og Sørsum historielag velkommen akkompagnert av discorytmer fra jazzgym i første etasje på Festiviteten på Sørumsand onsdag 5. mars.

Før selve årsmøtet orienterte han om Bingen lenser-prosjektet, og gav deretter ordet og lysbildeframviseren til fotograf Hans Rasmussen, som hadde deltatt i den siste sluttrensken i Glomma fra Elverum til Bingen i 1985, og hadde tatt mange flotte bilder av dette og av arbeidet ved Glennetangen lenser.

På selve årsmøtet ble årsberetning og regnskap for 1996 samt budsjett og arbeidsplan for 1997 godkjent, og styret fikk honnør for det høye aktivitetsnivået. Fordi andelen av kontingenten som går til Romerike historielag er økt fra 25 til 35 kroner, foreslo styret å øke kontingenten tilsvarende med 10 kroner til 85 kroner. Et benkeforslag om å øke kontingenten til 100 kroner, ble imidlertid vedtatt med tolv mot sju stemmer. Begrunnelsen var at medlemskontingenten i det minste burde dekke kopierings- og portoutgifter for de historiske artiklene.

Fredrik Lindstrøm, som la fram valgkomitéens innstilling, kunne fortelle at de hadde hatt et enkelt arbeid, da samtlige tillitsvalgte som var på valg hadde sagt ja til gjenvalg. Disse ble klappet inn.

Etter det ordinære årsmøtet inviterte Dag Nordsveen medlemmene til å fremme forslag på inntil fem kulturminner i Sørums kommuner som skulle være med i en nasjonal kåring i forbindelse med Kulturvernåret 1997. Det kom inn så mange forslag at formannen måtte be om en prøvevotering, hvor følgende kulturminner fikk flest stemmer: Dyregravene i Blaker (15); Sundstedet i Blaker med ferga (13); Klebersteinsbruddene (13); Bygdeborgen i Holmselia

Sørums kommuner er en av de få kommuner som ikke har utarbeidet bygdebøker med bosetnings- og slektshistorie. Navneforsker Bottolf Helleland hevder at ca. 30% av bygdenes lokalhistoriske navn er forsvunnet siden 1950. Det betyr at vår nære historie forsvinner og glemmes når den ikke nedtegnes. Kan Sørums kommuner være bekjent av å være den eneste kommunen på Romerike uten bosetnings- og slektshistorie?

Lokalisering av ny hovedflyplass på Gardermoen vil ventelig gi stort arealpress, særlig vest i bygda. Store endringer er allerede skjedd i kjølvannet av den omfattende bakkeplaneringen på 70-tallet. Hovedflyplassen skal stå ferdig 4. oktober 1998. Vi må derfor regne med at neste store landskapsendring vil komme fort. Og hva ville passet bedre enn om vi kom i gang med dette viktige registreringsarbeidet i Kulturvernåret 1997?

Det er ikke gratis å realisere et bygdebokprosjekt, men utgiftene vil øke med årene og historien blir stadig vanskeligere å rekonstruere. Dette er bakgrunnen for et initiativ historielaget tok overfor Sørums kommune i januar i år, hvor vi inviterer kommunen til et samarbeid for å se hvordan vi kan realisere et slik bygdebokprosjekt.

Det blir spennende å se om vi denne gangen kan lykkes.

Dag Nordsveen

Vedlagt finner du innbetalingsblankett for medlemskontingenten i Blaker og Sørums Historielag for 1997 med kr. 100,-. For dette får du fire utgaver av Skytilen, medlemsblad for Romerike Historielag og seks utgaver av herværende artikkelserie.
--

(10); Bøs sag i Blaker (8); Hengebrua over Asak-bekken med veiparsell (8), og flere andre kulturminner som fikk færre stemmer.

Svein Sandnes